

กิจการของบริษัทในยามสงคราม

เป็นธรรมดาอยู่เอง อันภาวะและกิจการทั่วไปของบริษัทปูนซิเมนต์ไทย จำกัด ระหว่างที่กองทัพญี่ปุ่นเข้ามาตั้งอยู่ในประเทศไทย ตั้งแต่ ธันวาคม 2484 จนถึงสิงหาคม 2488 นั้น ควรที่จะให้ชาวต่างประเทศ เป็นผู้เล่าดีกว่าที่ผู้เป็นไทยจะเล่าเอง ทั้งนี้ด้วยเหตุผลสองประการ ประการแรก เพราะชาวต่างประเทศจะเล่าอย่างเปิดเผยตรงไปตรงมาได้มากกว่า ประการที่สอง เพราะชาวต่างประเทศย่อมจะกล่าวถึงยกย่องคนงานและเจ้าหน้าที่ของบริษัทซึ่งได้ปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างน่าสรรเสริญยิ่งนักได้เต็มปากดีกว่าที่ชาวไทยจะยกย่องชาวไทยด้วยกันเองในกรณีเช่นนั้น

พอกองทหารญี่ปุ่นยกเข้ามาได้ไม่นานเท่าใด ก็พอจะเห็นได้ชัดว่า กองบัญชาการญี่ปุ่นนั้นแหละจะเป็นลูกค้าซีเมนต์รายใหญ่ของเรา และในขณะเดียวกันก็จะเป็นผู้จ่ายเงินให้เราอย่างคล่อง ๆ แต่ข้อเดียวมีอยู่ว่า เงินที่จ่ายจะมาจากกระทรวงการคลังของไทยนั่นเอง และซีเมนต์ที่ซื้อไปก็จะนำไปใช้เพื่อการรบทั้งสิ้น

ดังนั้น ทางกรของบริษัทจึงได้ติดต่อกับกระทรวงเศรษฐกิจ โดยขอให้ทางกระทรวงเป็นผู้รับเอาซีเมนต์ของบริษัทมาจำหน่ายแจกจ่ายเอง วิธีนี้ปรากฏว่าเป็นวิธีที่เหมาะสมที่สุด และทางกระทรวงเศรษฐกิจก็สามารถที่จะแบ่งซีเมนต์เอาไว้ใช้ในงานโยธาต่าง ๆ ของคนไทยแทนที่จะให้กองบัญชาการทหารญี่ปุ่นเรียกร้องเอาไปได้ตามชอบใจ เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์อันนี้ ทางกระทรวงได้ใช้ความสามารถเจรจาให้ญี่ปุ่นยอมรับหลักการว่า บรรดาผลิตภัณฑ์ของบริษัทปูนซิเมนต์ไทย

ACTIVITIES DURING OCCUPATION

It is natural for two reasons that the story of Siam Cement Company's activities during the Japanese occupation: December 1940 - August 1945 should be written by a foreigner rather than by a Thai: first, because the foreigner can speak more freely and second, because only a foreigner can give all the credit to the Thai workers and employees which they deserve for their excellent and splendid behaviour during those years.

Soon after the arrival of the Japanese troops it became evident that the Japanese High Command might become a prominent buyer of cement and likely a good payer too, the only drawback being that the money would come from the Thai Treasury and that the cement would be used almost exclusively for warfare purposes.

The Company therefore soon approached the Ministry of Economics with the request that our entire production cement be allocated by that ministry. This proved to be a happy move, and the ministry did much to help us supply cement for local civil purposes at the expense of the requirements of the Japanese High Command. The ministry to this end managed to make the Japanese accept the fact

จำกัด นั้น ให้แยกออกเป็นสองส่วน ส่วนแรกซึ่งเท่ากับห้าในสิบสอง
ของผลิตรวมทั้งหมดให้จ่ายตามความต้องการของญี่ปุ่น แล้วส่วนที่เหลือ
กล่าวคือเจ็ดในสิบสองให้สงวนไว้สำหรับใช้ในกิจการก่อสร้างของไทยที่
ไม่เกี่ยวกับการสงคราม

เมื่อสงครามเสร็จสิ้นไปแล้ว หลังจากเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2488
และถึงเวลาที่พอจะพูดได้ บริษัทก็มีความพอใจเป็นอย่างยิ่งที่สามารถ
แถลงให้ทราบโดยเปิดเผยว่าในระหว่างสงครามทางบริษัทได้ส่งซิเมนต์ให้
แก่ญี่ปุ่นเพียงหนึ่งในสิบสองเท่านั้น หมายความว่าหนึ่งในห้าของส่วนทั้ง
หมดที่ญี่ปุ่นควรจะได้รับ ดังนั้น ทางบริษัทจึงสามารถจำหน่ายซิเมนต์
เพื่อประโยชน์ของประเทศไทยจริง ๆ ได้ถึงสิบเอ็ดในสิบสองของส่วนทั้ง
หมดที่เราผลิตได้ในยามสงคราม

การที่บริษัทสามารถทำให้ได้ผลดังกล่าว ก็อาศัยความร่วมมือ
ร่วมใจจากวงราชการต่าง ๆ โดยเฉพาะจากเจ้าหน้าที่ในกระทรวง
เศรษฐกิจ ดังนั้นเราจึงถูกเร่งเร้าจากกระทรวงนี้ให้ผลิตซิเมนต์มากที่สุด
ที่จะทำได้ และทางฝ่ายกองบัญชาการญี่ปุ่นก็ได้รับการขอร้องวิงวอน
ให้จัดหาเครื่องอาหุตย์และวัตถุดิบเป็นต้นว่าถ่านหินและยิปซัมให้เราแล้ว
ฝ่ายกระทรวงก็ทำเอาหูไปนาเอาตาไปไร่ ในเมื่อซิเมนต์ที่ผลิตได้ถูกนำไป
ใช้ในการก่อสร้างสำคัญ ๆ ทางด้านพลเรือนของฝ่ายไทยมากกว่าที่ญี่ปุ่น
จะได้เอาไปใช้ทางด้านทหารของตน

that our production was divided into two parts, one of which
was fixed at five - twelfths of our production and was allocated
to the Japanese, whereas the balance, seven-twelfths, should
be reserved for Thailand's internal non-military use.

When an account could be made public after August
1945 we had the satisfaction of being able to report that
we had supplied the Japanese with one - twelfth only (i. e.
one-fifth of their allocation), whereas we had managed to
reserve eleven-twelfths of our wartime production for
Thailand.

This achievement was solely due to the splendid
teamwork which we met with in most cases from the
authorities and especially from officials within the Ministry
of Economics. We were thus constantly pressed by the
Ministry to produce as much cement as possible, and the
Japanese High Command was equally pressed to supply
us with spare parts, and raw materials such as coal and
gypsum, but the Ministry very cleverly closed its eyes to
the fact that most of the cement produced - thanks to all
the spare parts, coal and gypsum which the Japanese
supplied - eventually was used for important inland civil
purposes and not for the Japanese military war machine.

ทุกคราวที่เราได้รับวัตถุดิบจากญี่ปุ่น เรารายงานต่อญี่ปุ่นว่า เครื่องจักรของเราหลายชิ้นหลายตัวที่ดัดมัยไปบ้างชำรุดทรุดโทรมไป แล้วยัง บางคราวเราก็บอกไปว่าเรากำลังขาดเครื่องอะไหล่ชิ้นหนึ่ง ซึ่งเรารู้ล่วงหน้าว่าอย่างไรก็ดีญี่ปุ่นก็หามาให้เราไม่ได้ง่าย ๆ, ทางฝ่าย กระทบงก็สนับสนุนรายงานของเราทุกคราวไป ในเชิงที่ว่าเป็นธรรมดา ของที่อุตสาหกรรมผลิตจะต้องลดลง ซึ่งแปลว่าปริมาณของตัวหัวใน ดิบสองอันเป็นสิ่งที่ให้แก่ญี่ปุ่นก็ต้องลดลงด้วย แต่กระทบงก็ไม่ได้ แสดงอาการอย่างไรให้ปรากฏว่าดังดัยในเรื่องเครื่องจักรดัดมัยหรือใช้ ไม่ได้ของเราซึ่งทำงานอยู่ทุกคืน และบางทีก็ทำกลางวันด้วยถ้าหากเรา ทราบเห็นว่าญี่ปุ่นจะไม่มาตรวจ

ครั้นแล้ว อยู่มาวันหนึ่งก็งดการสนับสนุนและช่วยเหลือทาง อ้อมไม่เป็นสิ่งที่เพียงพอ แต่เราก็ได้รับความช่วยเหลืออย่างเต็มฝีมือ และเต็มกำลังความสามารถโดยทันทีทั้งที่ ดังที่จะได้บรรยายต่อไป

ความจริงนั้นญี่ปุ่นก็รู้อยู่เสมอว่าพวกเขากำลังถูกพวกเราดวง เขา คงรู้สึกแปลกใจมากเมื่อต้องเผชิญกับความลำบากในการต่อใจคนงานของ เราด้วยดีนิจำ เพื่อชอบทพิศุจน์อันแน่นอนที่เขาจะยกขึ้นเป็นข้ออ้างได้ ถ้าหรับที่จะแต่งตั้งลูกน้องของเขาเข้ามาดำเนินการแทนพวกเดนมาร์คใน บริษัทของเรา ดังนั้นเขาจึงวางแผนการอันแปลกปลาดคนแทบจะเหลือเชื่อ ถ้าหรับจะตบตาเจ้าหน้าที่ฝ่ายอำนาจการของบริษัท เขาได้ชักใช้คนไอริช คนหนึ่งซึ่งเขาเรียกมาจากสิงคโปร์ กับชาวอินเดียนอีกคนหนึ่ง ให้ทำ เป็นแอมมาติดต่อกับเจ้าหน้าที่ชาวเดนมาร์คของเราที่บางซ้อ คนทั้งสองนั้น

Whenever we had received a supply of Japanese raw materials we reported that one or several of our machines had become obsolete or out of order; maybe we stated that it was short of a certain spare part which we knew beforehand the Japanese would have great difficulties in procuring. The ministry always backed up our request to have our capacity - and thereby the Japanese allocation of fivetwelfths of our capacity - correspondingly reduced, but they never appeared too suspicious as to whether or not the obsolete machines were actually run at nighttime or even during daytime when no Japanese inspection was scheduled.

But the day came, when more than indirect backing and blessing was required and when direct help and support was whole - heartedly rendered.

The Japanese knew of course that they were being tricked and, much to their surprise, they experienced difficulties when trying to bribe our employees for conclusive proof which they could use in order to get some of their followers appointed as administrative staff of the Company replacing the Danes. They therefore resorted to laying a rather fantastic ruse for the management. An Irishman whom they knew from Singapore was contacted, and he together

แนะนำตัวเองว่าเป็นผู้สืบราชการลับของอังกฤษซึ่งทางอังกฤษได้ใช้ให้มา เพื่อกิจการลับอันหนึ่ง แต่เมื่อญต้องมาประสพอุปสรรคจึงต้องขอให้ฝ่าย เดนมาร์กช่วยเหลือ สมมุติว่าฝ่ายเดนมาร์กหลงให้ความช่วยเหลือด้วย ประการหนึ่งประการใด ฝ่ายญี่ปุ่นคงจะถือเอาเป็นหลักฐานแน่นอนว่า ชาวเดนมาร์กแอบให้ความร่วมมือแก่ศัตรูร่วมของญี่ปุ่นกับไทย เมื่อเป็น เช่นนั้นฝ่ายไทยก็คงให้ความคุ้มครองแก่ชาวเดนมาร์กต่อไปไม่ได้อีก อูบาย นได้วางใจไว้อย่างแนบเนียน และ “ท่านนายร้อยเอกทหารอังกฤษกับ ลูกน้อง” ยังได้นำเอาข่าวลับซึ่งเป็นข่าวจริงมาจากชะเคย์คักอังกฤษคน หนึ่ง ซึ่งพวกเราชาวเดนมาร์กจึงคิดว่ามาแจ้งแก่เราด้วย เขาเล่าว่าเขา พบชะเคย์คักอังกฤษคนหนึ่ที่ชายกักกนทกาญจนบุรี เมื่อเขาเดินทางจาก พม่าจะมากรุงเทพฯ ในที่สุดเมื่อพวกเราชาวเดนมาร์กมีความแน่ใจอย่าง เดิมทีแล้วว่า เรื่องทั้งหมดคนเบ็นกตอูบายเราจึงเพิ่งรู้สึกตัวว่าในระยะเวลาด ึ่งวันครั้งที่ผ่านมาไปแล้วด้วยความตื่นเต้นอย่างสุดขีดในอันที่จะค้นคว้าหา เบาะแสว่าเป็นเรื่องจริงเพียงใดหรือไม่แน่ เราอาจดำตัวไปเกินสมควร ก็ได้ ปัญหาจึงมีอยู่ว่าเราควรดำเนินการอย่างไรต่อไป ในที่สุดเราไม่ เห็นมีทางออกอย่างใดดีไปกว่าที่จะตรงไปหาอธิบดีตำรวจไทย แล้วเล่า ความจริงทั้งหมดให้ฟังรวมทั้งความตั้งใจเดิมของเราที่จะช่วยบุคคลทั้ง สองนั้นถ้าเรื่องเป็นจริงอย่างที่เขาอ้าง ใครบ้างจะทายถูกว่าท่านอธิบดี ตำรวจในสมัยนั้นจะทำอย่างไร ท่านตั้งให้จับ “เจ้าหน้าทีสืบราชการลับ ทั้งสอง” ไว้ทันที แล้วกับอกว่าฝ่ายญี่ปุ่นไปในทำนองดังต่อไปนี้ “นี่แน่

with an Indian were hired to call on the Danes at Bangsue posing as British Intelligence officers on a secret mission behind the front and, being in trouble, requesting for support. Assuming that such support was given the Japanese would have a clear case of the Danes co-operating with the common enemy, and the Thai authorities could not continue to shield the Danes. The ruse was laid with great skill and the "British captain and lieutenant" even brought a genuine secret message from a British prisoner of war at Karnburi who was known to one of the Danes and whom the Intelligence officers had visited on their way from Burma to Bangkok, as they told us. It took two and a half days to become 100% sure that it was a ruse and most exciting days they were, because, if there was only the slightest possibility that they were genuine, it would have been almost unbearable to do our duty and hand them over to the Thai authorities. When we at long last were 100% sure of the ruse we realized that we might have given ourselves away during these two and a half days of excitement, much more than we would like to think of - we simply had to in order to become sure. What to do then? There was no other solution than to go right to the Chief of the Thai police and tell him the truth including our intention to have helped as requested, if the two Intelligence officers had been genuine. What did the

ท่านทั้งหลาย เมื่อแรกที่ท่านเข้ามา ท่านอ้างว่าท่านได้รับบรมราชโองการ
จากพระเจ้าจักรพรรดิของท่านรับรองกับเราในเรื่องเผยแพร่ไฟบุญด้วยกัน
กัน ๆ แต่พอท่านส่งดุษฎีขาวเดนมาร์ก 2-3 คนของฝ่ายเราว่าไม่ร่วม
มือกับท่านเท่านั้น ท่านก็ใช้เด็ห้กะเที้น ๆ จะจับผิดว่าเขาทำงานให้กับฝ่าย
ศัตรู เดียวแผนการของพวกท่านกลับเป็นเครื่องพิสูจน์ว่าชาวเดนมาร์ก
ทั้งหลายปฏิบัติหน้าที่ของเขาโดยซื่อตรง เขามารายงานเรื่องจาระบุรุษที่
ต้องให้ฝ่ายไทยเราได้จับใจแล้ว และจะคุมตัวไว้จนกว่าจะสิ้นสงคราม ”

จนเกือบจะปลายสงครามแล้ว ญี่ปุ่นจึงได้ใช้วิธีฉลาด ซึ่งที่จริง
เขาคงจะได้ประโยชน์แค่เบื้องต้น เพื่อจะได้เรียกร้องสิทธิจากเราเท่าที่
เขาคงจะได้ คือส่งผู้เชี่ยวชาญในทางซิเมนต์จากประเทศญี่ปุ่นมาตรวจ
ว่าเหตุใดเครื่องจักรทางโรงงานของเราจึงเกิดชำรุดเสียหายร้ายไปตาม
รายงานที่เขาได้รับ ผู้เชี่ยวชาญญี่ปุ่นได้มาที่โรงงานบางชื่อพร้อมกับ
นายทหารหลายคนที่ฝ่ายญี่ปุ่นและฝ่ายไทย การมาเยี่ยมมณฑลนครกรรมการ
ผสมแจ้งให้เราทราบล่วงหน้า 24 ชั่วโมงตามระเบียบ ซึ่งระเบียบนั้น
ชั้นแรกฝ่ายญี่ปุ่นไม่เห็นด้วย แต่เมื่อได้รับการทักท้วงจากฝ่ายไทยว่า
ในยามสงครามถ้าผู้เชี่ยวชาญในงานผลิตจากประเทศไทยขอเข้าดูโรงทำ
ซิเมนต์ในประเทศญี่ปุ่นโดยไม่ต้องบอกล่วงหน้าเขาจะยอมหรือไม่ ทาง
ฝ่ายญี่ปุ่นจึงยินยอมปฏิบัติตามที่ฝ่ายไทยเสนอ

อย่างไรก็ดี เมื่อสงครามมาถึงขั้นแล้ว พวกเราทางโรงงานก็ชัก
จะชด่าใจและออกจะคงอยู่ในความประมาท เพราะถือว่าญี่ปุ่นไม่เคย

Chief of police do? He arrested the two "Intelligence officers" and then played back at the Japanese thus: Look here, my dear friends, how is it that you behave yourself? You brought us a message from your Emperor when you came, assuring us about co-operation, co-prosperity and all that, and then when you suspect a few Danes employed by us, for non-co-operation, you hide such suspicion from us-your friends-and make your own clumsy tricks to try and prove that they are working for the enemy, tricks which eventually show that the Danes of course behave with full loyalty to you and to us and report the two Intelligence officer to us, whereupon we have arrested them and intend to keep them for the duration of the war.

Towards the end of the war the Japanese did the very sensible thing which they should have done much earlier in order to get as much cement from us as they were entitled to, namely, to send a real cement expert from Japan to find out, why more and more of our machinery was being reported to be obsolete and out of order.

The expert arrived at the Bangsue factory with a group of officers, Thai as well as Japanese, and 24 hours notice of the visit had been duly given by the so-called Mixed-Committee composed of Thai and Japanese officers. This was a most useful precaution invented by the Thai officials and not accepted by the Japanese until the Thai

จับเท้าได้ดังที่ ด้วยความซื่อใจเอง เราจึงได้ใช้หม้อเผาปูนเม็ดหนึ่ง
หม้อผลิตปูนเม็ดอยู่ตลอดเวลา แต่รายงานไปว่าใช้เผาดินเหนียวเพื่อเพิ่ม
ปริมาณปูนเม็ดไปในตัว โดยใช้ปูนเม็ดบดรวมกับดินเผาที่เราเรียกกันว่า
“กระสุนปืนใหญ่” ในส่วนเท่า ๆ กัน นอกจากนั้นยังมีหม้อบดปูน
ซิเมนต์หนึ่งหม้อซึ่งในเวลาดำรงวันถือกันว่าชำรุดใช้การไม่ได้ แต่เวลาด
ก่อกั้นเราใช้บดปูนซิเมนต์คดตลอดทั้งต้องกะ

สำหรับหม้อเผาปูนเม็ดนั้น ทุกสิ่งทุกอย่างได้ดำเนินไปโดยเรียบร้อย
ครึ่งชั่วโมงก่อนที่ฝ่ายญี่ปุ่นจะมาตรวจกิจการของโรงงาน เราจัดการได้
“กระสุนปืนใหญ่” ที่ปั้นด้วยดินเหนียวจำนวนหนึ่งลงไปในส่วนที่ร้อนที่สุด
ของเตาและหยุดเดินหม้อเผาด้วยชั่วคราว จนใกล้เวลาที่ผู้มาเยี่ยมโรงงาน
จะมาถึงจึงเริ่มเดินต่อไป โดยวิธีนี้จะปรากฏเสมอว่าหม้อเผาใช้ในการ
ผลิตดินเผาเท่านั้น วันหนึ่งผู้เชี่ยวชาญญี่ปุ่นถามฉันว่า “เหตุใดท่านจึงเรียก
ก้อนดินเผาเหล่านี้ว่ากระสุนปืนใหญ่?” ฝ่ายเราตอบว่า “หากวันหนึ่ง
วันใดท่านเกิดขาดแคลนกระสุนปืนใหญ่ ก้อนดินเผาเหล่านี้อาจใช้เป็น
ประโยชน์บ้างก็ได้” คำตอบเช่นนี้สามารถทำให้เขามอารมณ์ขันได้ แต่
ด้วยคำอันสุภาพเขาขอกระสุนปืนใหญ่ของเราหนึ่งลูกเพื่อส่งไปวิเคราะห์ที่
กรุงโตเกียว ในส่วนที่เกี่ยวกับหม้อบดปูนซิเมนต์นั้นเหตุการณ์ไม่ได้เป็น
ไปโดยราบรื่นอย่างเช่นหม้อเผาปูนเม็ด วันหนึ่งผู้เชี่ยวชาญเดินตรงไปยัง
หม้อบดที่เราประกาศว่าชำรุด เมื่อใช้มือแตะดูแล้วต่างก็พากันไปที่ด้านก
งานของบริษัท ณ ที่นั้นเขาแจ้งให้เราทราบว่าหม้อบดที่เรารายงานชำรุด
ใช้การไม่ได้นั้นได้ใช้ทำงานมาเมื่อคืนที่แล้วเพราะยังร้อนอยู่ ฝ่ายเรา

officers countered and asked, if a Thai cement expert would be allowed to visit cement factories in Japan during wartime without such visit having been previously arranged through the proper channels.

However, at that stage of the war, we had become careless-having never in the past been caught. We thus actually produced cement clinker in one of our rotary kilns, in spite of having reported that the kiln in question was reserved for turning out burnt clay, a material which we made for the purpose of having it mixed with and thereby stretching our cement clinker. One part of cement clinker was thus mixed with one part burnt clay, or "cannon balls", as we called them.

One of the cement mills which was "obsolete" during daytime was furthermore running nicely every night during the two night shifts.

Everything went well with the kiln, into the burning zone of which we always half an hour before a Japanese visit introduced a suitable amount of "cannon balls" by hand, whereafter the kiln was kept at a standstill until the visitors were just around the corner; the kiln then actually appeared to the visitors to be charged with and turning out burnt clay. Having satisfied himself that it did, the expert asked: "Why do you call them cannon balls?" and his sense of humour apparently failed to appreciate

ปฏิเสธว่าไม่เป็นเช่นนั้น แต่เขากลับแสดงความขมขื่นเป็นครั้งแรกพร้อมกับตอบเป็นภาษาอังกฤษว่า “ท่านดวงข้าพเจ้าไม่ได้ด็อก!” ด็อกสามวัน ภายหลังเขาก็เสนอรายงานกล่าวหาอย่างร้ายแรงว่าผู้จัดการบริษัทรายงานเท็จพยายามบิดเบือนจะให้ฝ่ายกองทหารญี่ปุ่นไม่ได้รับซิเมนต์เต็มตามส่วนที่ควรจะได้รับ โดยเฉพาะในเวลาที่ฝ่ายญี่ปุ่นกำลังขาดแคลนซิเมนต์เป็นอย่างมากสำหรับที่จะชนะสงครามคราวนี้

เจ้าหน้าที่ฝ่ายไทยได้โต้ตอบอย่างแนบเนียนอีกครั้งหนึ่งว่ากล่าวหาอย่างร้ายแรงเช่นนี้จะต้องได้รับการพิจารณาอย่างถี่ถ้วนรอบคอบและเป็นธรรม จึงสมควรแต่งตั้งผู้เชี่ยวชาญไทยไปสอบสวนเรื่องนี้ โดยให้ไปประจำอยู่ที่บางซื่อระยะเวลาหนึ่ง ซึ่งข้อเสนอนั้นฝ่ายญี่ปุ่นไม่มีเหตุผลที่จะขัดข้องได้ ในที่สุดปรากฏว่ารายงานที่ฝ่ายไทยส่งให้แก่คณะกรรมการผลัดนั้น บังเกิดผลที่ทำให้ฝ่ายเราขบขันกันมาก เพราะฝ่ายคณะนายทหารญี่ปุ่นจะตั้งความเลื่อมใสในตัวผู้เชี่ยวชาญของตนเอง ซึ่งแต่ก่อนเป็นธรรมดาที่จะเลื่อมใสความเชื่อในรายงานของผู้เชี่ยวชาญนั้นด้วย พอเหมาะ กับวันที่ 27 พฤศจิกายน 2487 มาถึง: การทิ้งระเบิดของฝ่ายพันธมิตรได้มาช่วยยุติการโตโยเนง วันรุ่งขึ้นผู้เชี่ยวชาญญี่ปุ่นได้มาตรวจเห็นด้วยตนเองว่าห้องเครื่องแปลงไฟของเราได้ถูกระเบิดอย่างจริงจังและกลับไปด้วยความโล่งอก เขาได้ให้ความเห็นยืนยันในรายงานของเขาว่าตั้งแต่เข้าไปโรงงานจะไม่สามารถผลิตซิเมนต์ออกได้อีกเลย ความจริงท่านผู้เชี่ยวชาญคนนั้นก็เป็นคนที่น่ารัก เราหวังว่าเขาคงจะไม่ถ้อสาอะไรกับเรานัก ถ้า

the answer: "If you ever should run short of ammunition, these cannon balls might come in handy". However, he very politely asked for permission to take a cannon ball with him to Tokyo for analyzing!

At the cement mills we had less success and the expert walked straight up to one of the "obsolete" mills and put his hand on its shell. When seated in the office after the visit he called our attention to the obsolete mill having been operated the previous night as it was still warm; we denied, and he smiled for the first time and said in English, "You cannot fool me".

A nasty report followed a few days later, and the manager was accused of having given false information to and deprived the Japanese High Command of a large part of the cement to which they were entitled and which was badly needed for winning the war.

Again Thai officials countered most elegantly:

Well, one has to consider such grave accusations carefully; we now have before us a report of a Japanese expert and to be impartial a Thai expert has to be called in too. The Japanese could not very well object and they never knew that the Thai expert who was called in and stayed in Bangsue for a couple of days had never before in his life seen a cement factory, neither that his report was written by the very same person whom the Japanese expert had attacked in his report.

หากเขาเกิดไปรู้ชนภายหลังว่าการทิ้งระเบิดลงยังสถานที่แปลงไฟของเรานั้น เป็นเรื่องที่เรารู้ล่วงหน้ากันแล้ว และเราก็ได้โยกย้ายหม้อแปลงไฟลำรับ หนึ่งไปซ่อนไว้ที่อื่นเสียก่อนวันที่ระเบิดลง และถ้าหากว่าเราอยากจะทำ ซีเมนต์จริงๆ แล้ว ในวันที่รุ่งขึ้นคือที่ 28 เราก็ทำได้ ชั่วแต่ว่าจะต้องลด ปริมาณลงบ้างเท่านั้น

พูดถึงเรื่องการทิ้งระเบิดเมื่อวันที่ 27 พฤศจิกายน 2487 ตามโรงงานซีเมนต์ที่เมืองปาดัง ไซฟอง และบางซ้อ อาจมีผู้ตั้งข้อสงสัยว่า เหตุใดโรงงานของเราที่ทำหลอดจึงไม่ถูกทิ้งระเบิดและเหตุใดกองบัญชาการฝ่ายพันธมิตรจึงทราบว่าเป็นเพียงแต่ทิ้งระเบิดห้องแปลงไฟที่บางซ้อก็เป็น การเพียงพอแล้ว, ส่วนโรงงานที่ทำหลอดนั้นยังไม่อยู่ในสภาพที่จะทำ ซีเมนต์ได้ เรื่องนี้มีคำอธิบายอยู่อย่างเดียวกันยังเป็นคราวเคราะห์ดีของ บริษัทปูนซีเมนต์ไทย จำกัด กล่าวคือ เมื่อผู้จัดการทั่วไปคนก่อนได้ลา ออกจากหน้าที่ และได้จากประเทศไทยไปแล้ว ได้ไปมีภูมิลำเนาเมื่อก่อน สงครามอยู่ในสหรัฐอเมริกา ในระหว่างสงครามเขาได้ถูกหารือจาก ฝ่ายเจ้าหน้าที่บริหารการดับของสหรัฐอเมริกา และได้พยายามชี้แจง แนะนำว่า การที่จะคัดกำลังผลิตผลโรงงานบางซ้อขึ้น เพียงแต่ทิ้งระเบิดที่ ห้องแปลงไฟนั้นก็พอไม่จำเป็นจะต้องทำลายตัวโรงงาน คำแนะนำนี้ได้รับความ เห็นชอบจากกองบัญชาการฝ่ายพันธมิตร นอกจากนั้นเขายังได้เข้าถึง ความสำคัญสำหรับประเทศไทยที่จะต้องเร่งรัดผลิตปูนซีเมนต์ออกใช้โดย ด่วนที่สุดเมื่อภาวะสงครามได้สิ้นสุดลงแล้ว ซึ่งเรื่องนี่ย่อมมีความสำคัญ

The effect of the Thai report in the Mixed Committee was said to be most amusing, because the Japanese officers themselves became rather sceptical about their own expert and his report, but an allied bombardment of the Bangsue factory settled the issue on November 27, 1944. The Japanese expert came to see the damage the following day and left greatly relieved, not the least after having satisfied himself that our transformer station had received a direct hit, which enabled him to report that no more cement could be expected to be manufactured at that factory. He was actually a nice chap, and he will presumably forgive us, if he should ever learn that the bombing of our transformer station had been foreseen, that one of our transformers had been brought into hiding before November 27 and that we could have resumed manufacturing on a reduced scale on November 28, if we wanted to.

There is another story to be told about the bombing on November 27, 1944 of Padang, Haiphong and Bangsue cement factories; why was the Ta Luang factory not bombed and how was it known in allied headquarters that the bombing of the transformer station at Bangsue would suffice and further that the Ta Luang factory could not yet produce cement?

This was no doubt due to the good fortune that our former general manager had been domiciled in the United States since he left Thailand, so that he, when consulted by U. S. Intelligence services during the war, could convince the Allied Air High Command that curtailment of cement production at Bangsue could be achieved

ดำหรับฝ่ายพันธมิตรเองด้วยเหมือนกัน เมื่อได้เจรจาหารือกันโดยละเอียด
ตั้งแต่วันแล้ว ฝ่ายกองบัญชาการกองทัพอากาศของพันธมิตรตกลงเห็นด้วย
กับข้อเสนอของผู้จัดการทั่วไปคนก่อนของเรา ว่าโรงงานทำหัตถวงไม้ไข่มุก
ยุทธศาสตร์ควรทำลาย เพราะเป็นโรงงานผลิตเฉพาะปูนเม็ดเท่านั้นและ
ขณะนั้นก็ยังทำงานไม่ได้ เพราะยังขาดเครื่องจักรเครื่องใช้เป็นส่วนมาก
ความเห็นได้รับการยืนยันรับรองอีกทางหนึ่งจากนายช่างชาวเดนมาร์กที่
เคยมีส่วนช่วยในการวางแผนผังของโรงงานทำหัตถวงมาก่อน และระหว่า
สงครามทำงานในประเทศอินเดีย โดยเหตุนี้การทิ้งระเบิดทำลายโรงงาน
ของบริษัทจึงได้กระทำเฉพาะเท่าที่จำเป็นจริง ๆ

เมื่อสงครามแรก ๆ เกิด ทางรัฐบาลได้ออกคำสั่งให้พรางตาและ
พรางแสงอย่างเข้มงวดบริเวณกรรมกรบริษัทเกือบจะถูกจับกุม เพราะ
เหตุว่าทางผู้จัดการบริษัทไม่ยอมที่จะนำเขาทางมะพร้าวมาวางเรียงเป็น
การพรางหลังคาโรงงาน อีกครั้งหนึ่งชาวเดนมาร์กคนหนึ่งผู้ด้อมแต่
ทางเก่งขาดันตัวเดียวได้ถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจต่อว่าอย่างรุนแรง ในคืนวัน
หนึ่งเมื่อมีสัญญาณภัยทางอากาศในข้อหาว่าจะนำภัยอันตรายมาสู่ระแวก
นั้น เพราะผิวอันขาวโพลนของเขาอาจเป็นที่สะดุดตา และชักนำเครื่องบิน
เข้าสกัดให้มาทิ้งระเบิดได้

หลังจากวันที่ 27 พฤศจิกายน 2487 แล้ว ฝ่ายญี่ปุ่นได้เลิกสนใจกับ
เราไปหลายเดือนจนกระทั่งเราถูกเขาเพิ่งตั้งอีกครั้งหนึ่งโดยไม่รู้ตัวในขณะที่
ที่เราผละจากการทำซีเมนต์หันไปดำรงอยู่กับการถลุงเหล็ก การกระทำ

by merely blowing up the transformer station and that
bombing of the cement plant proper was not necessary.
He also argued how important it would be for Thailand,
and consequently for the Allied too, if Thailand were able
to produce cement soonest possible after Thailand was
liberated in view of the strategic importance of cement at
such a time.

During extended talks, our friend also convinced
the Air Command that the Ta Luang factory could not
possibly manufacture cement as that plant only had facilities
for clinker production; consequently, there was no military
purpose for bombing that plant. Fortunately, this point of
view was accepted by the allied officers who also took
council from a Danish engineer who had assisted in the
layout of the Ta Luang plant and who was residing in
India during the war.

Bombing of our installations was thus fortunately
restricted to a minimum.

Camouflage and black-out orders were very strict
during the early stages of the war, and the chairman of
the company nearly got arrested on account of the manager's
refusal to camouflage all factory roofs by means of palm
leaves; a white-skinned Dane, in nothing but a pair of
pants, was also called seriously to order by a policeman
one night during an alarm and was actually accused of
endangering the locality with his white colour skin which
no doubt would be spotted by and attract enemy planes!

We were left alone by the Japanese for some months
after November 27, 1944 until we suddenly found ourselves

อนันปรากฏว่าฝ่ายญี่ปุ่นคอยเฝ้าตั้งเกตุอยู่อย่างใกล้ชิดขณะนั้นเราสามารถผลิตเหล็กถลุงออกมาได้วันละสามตันโดยอาศัยเตาถลุงที่เราคิดสร้างขึ้นมาเองโดยใช้ถ่านไม้เป็นเชื้อเพลิงตามแบบสวีเดน ซึ่งเราเองก็ไม่ใคร่จะตั้งหน้าตั้งตาทำ ต้องใช้เวลาดาหยามปีแห่งสงครามกว่าจะจับถนัดมือของงานนี้ได้ แต่เราก็ภูมิใจเป็นต้นพันเมื่อรู้งานถลุงเหล็กของเรา เทเท่ากับเราจับช่วงวิชามาจากคนที่ชาวสยามพูดทำได้อีกสองพันปีก่อน แล้วเราก็ดูแลดูงานในวิชาจนเก่งเท่ากับเขาได้ทำกันมาถึงเมื่อประมาณร้อยปีที่แล้วมา

มีคนฝ่ายญี่ปุ่นกรู๊ตักทั้งเท่า ๆ กับเราเหมือนกัน เพราะเหตุว่าเขาพยายามสร้างเตาถลุงด้วยถ่านไม้ชนิดหนึ่งที่เขาทำ เขาของเขาขนาดเขื่องกว่าเตาจิ๋วของเรามาก แต่เขาก็ต้องประสบกับความลำบากต่าง ๆ จนไม่สามารถที่จะสร้างเป็นเตาแบบสวีเดนขึ้นได้ เพราะไม่มีทางที่จะใช้วิธีที่เคยใช้มาได้อย่างซ้ำของ คือไปเมืองสวีเดนแล้วก็ลอกแบบเอามา แต่เขาก็ไม่ยอมละเลิก ได้พยายามคิดออกไปทางกรรมโลหกิจทางคณะกรรมการผสม ในที่สุดก็ประสบกรรมการของบริษัทโดยตรงผ่านสถานเอกอัครราชทูตญี่ปุ่น อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี เขาได้ตัวชาวสวีเดนมาคนหนึ่ง กทชายผู้หนึ่งได้มาที่บางซื่อ นำมาซึ่งข้อเสนอนั้นเป็นที่น่าปรารถนาสำหรับขจัดความขาดแคลนแห่งสมัยสงคราม — เฉพาะอย่างยิ่งคือทรัพย์สิน — ได้เกือบทุกประการ แต่การมาของเขาในครั้งแรกนั้นได้เป็นการมาครั้งสุดท้ายด้วย ถึงกระนั้นก็ดี ฝ่ายญี่ปุ่นก็ยังไม่หมดความเพียร ยังหาทางติดต่อเข้ามาอีก ผ่านทางกรรมโลหกิจบ้าง ทางคณะกรรมการผสมบ้าง ในท้าย

very much in the limelight again on account of our endeavours to switch over from cement manufacturing to iron smelting, activities which apparently had been closely followed by the Japanese. By that time we had succeeded in making 3 tons raw iron per day in a small homemade and home-invented blast furnace, using charcoal as fuel - i.e. using the Swedish process, about which we unfortunately did not know very much then. It had taken us several of the war years to learn to do the trick, and we were quite proud of ourselves. We had the feeling that we had started off more or less from where the Egyptians had reached some 2000 years ago in the art of making iron and finished somewhere around 1850.

Now the Japanese appeared to be equally impressed, because they had tried to build a charcoal-fired furnace, much larger than our baby, in Malaya and had run into trouble; they could not reconstruct the Swedish charcoal process and unfortunately they were prevented from solving the problem in the usual way, namely by going to Sweden to copy it. Several approaches were made, however, through the Department of Mines, through the Mixed Committee, and at last direct to the Chairman by the Japanese Embassy. It all happened during a single week and as we guessed what would be in store for us we went straight to the Premier and placed our troubles before him. Don't you worry he said, and to the Japanese he said something like this:

Look here, don't ask cement engineers who, to the best of my knowledge, know very little about iron, to help

ที่สุดตรงมายังประธานกรรมการบริษัทของเราเอง โดยอาศัยผ่านสถานเอกอัครราชทูตญี่ปุ่น ทั้ง 3-4 วิชาภายในสัปดาห์เดียวกันทำให้เราดำเนินไปได้ว่าน่าจะมีอะไรเกิดขึ้นอีก เราจึงขอเข้าพบท่านนายกรัฐมนตรีเพื่อเรียนขแรงให้ทราบถึงความยากลำบากต่าง ๆ ท่านบอกกับเราว่าอย่าวิตกกังวลไปเลย แล้วท่านก็เจรจากับฝ่ายญี่ปุ่นตามแนวคิดต่อไปนี้ :-

“ขอให้เด็กเกี่ยวข้องกับพวกนายช่างของบริษัทปูนซิเมนต์ไทย จำกัด นิดเดียวเถอะ พวกนี้ไม่รู้เรื่องเหล็กเรื่องโลหะอะไรหรอก หน้าไหนจะมาช่วยท่านทำวัตถุซึ่งบ้านเมืองของท่านทำกันได้วันหนึ่งเป็นพัน ๆ คัน เรียกผู้เชี่ยวชาญอันแท้จริงของท่านเข้ามาทำให้อุณหภูมิจริง ๆ แล้ว ถ้าท่านยังขาดดินแร่เหล็กอยู่ ก็อย่าไปกวนทางบริษัทปูนซิเมนต์เขาเลย เรามีดินแร่เยอะแยะที่เกาะสมุย จะขุดเอาตักเท่าใดก็ได้ หรือเพื่อให้สะดวกยิ่งขึ้นข้าพเจ้าจะตั้งให้กรมโลหกิจขุดไว้ให้ท่านก็ได้ ขอแค่ให้ท่านเอาเรือไปขนเอาเท่านั้น” เรื่องเรื่องนี้แหละเป็นสิ่งที่ญี่ปุ่นกำลังขัดสนที่สุด พวกข้าพเจ้าขอขอบคุณท่านนายกรัฐมนตรีในความกรุณาเต็มใจช่วยเหลือ แต่เราก็คิดถึงเรื่องทั้งหมด พวกเรากระตุ้นผู้รอบคอบไปอีกพลหนึ่ง

ต่อจากนั้นมาอีกสอง-สามเดือน เราได้ทราบมาว่าเหล็กส่วนมากที่เราได้ผลิตขึ้นนั้น พวกโรงหล่อเล็กๆ ของชาวจีนได้กว้านซื้อจนเกือบหมด เพราะโรงหล่อเล็กๆ เหล่านี้ได้รับเหมาทำตุ้กระเบิดมือให้แกกองทัพญี่ปุ่น ความชอบทำลายความมั่งคั่งของเราในการที่สามารถถลุงดินเหล็กได้เต็มเกือบหมด โดยเราคิดตั้งว่าตุ้กระเบิดมือเหล่านี้มาจากมาสน้องคุณ

make a material of which you daily make thousands of tons yourself in Japan. Get real experts over here and have things done properly, and if you are short of iron ore don't bother the Siam Cement Company, I will give you a beautiful deposit to work on the island of Koh Samui, and I will even ask the Department of Mines to mine the ore for you, so you need only send your boats to fetch it - boats being the very thing the Japanese were acutely short of at that time of the war. The Japanese thanked the Premier for his sincerity and kind help, and the matter was dropped, and we were again left in peace.

A few months later it became known that most of the raw iron produced by us was bought up by small Chinese foundry shops for the execution of large orders for hand grenades for the Japanese. This greatly cooled down our excitement of being able to smelt iron ore, knowing that these hand grenades might find their way back to Bangsue, when the war was about to be over, and get into an unpleasant contact with the smelters of the iron from which they were originally made. We therefore switched over from the grey variety iron which can be machined to the white one which cannot, and which could only be used for plough - shears and frying pans. A steady and brisk demand existed at that time for those truly peace time appliances, and we were quite happy at being able

เดือนครั้นขาดแคลนตั้งหนึ่งเป็นอันมาก ตั้งนั้นคือ เงินสด เงินเดือนของ
เจ้าหน้าที่ทุกคนถูกกดยู่ในอัตราต่ำ เพราะเหตุที่เราไม่มีเงินที่จะจ่าย
เป็นเงินเดือนอัตราสูงจริงๆ แต่แม้กระนั้นเจตนารมณ์แห่งการสมัครรับใช้
บริษัทตามหน้าที่ระหว่งเจ้าหน้าที่ของเรายังคงปรากฏเป็นลักษณะเด่น
และหนักแน่นไม่เสื่อมคลาย ด้วยเหตุนี้เองเมื่อเรากลับติดต่อกับต่างประเทศ
ได้ อีก และด้วยเศรษฐกิจที่เรายังมีหม้อแปลงไฟซึ่งเราซื้อมาใช้กันตาม
ที่ได้เล่ามาแล้วแต่ก่อน ในไม่ช้าเราก็สามารถผลิตซีเมนต์ออกมาได้อีก
สามารถทำรายได้ให้แก่บริษัทของเราเรื่อยๆ มา

ในการที่กลับติดต่อกับต่างประเทศได้ใหม่อีกนี้ ได้มีคำถามใหม่
เกิดขึ้นด้วย เป็นคำถามที่เราไม่เคยคิดที่จะถามตัวเองมาก่อนเลย เป็น
ธรรมดาเมื่อเราชาวเดนมาร์กกลับไปเยี่ยมบ้าน และได้พบกับพี่น้อง
เพื่อนฝูง เรากอดไม่ได้ที่จะคุยถึงวิธีต่างๆ ที่เราได้เดินถดถอยฝ่าอุปสรรค
แต่เราก็จะมีผู้ซักถามเราว่า "ทำไมถึงบ้าพอที่จะทำอะไรดื้อแพ่งเช่นนั้น
เล่า ไม่กลัวถูกรายงานหรือแจ้งความหรือหรือ?" เป็นความจริงโดย
แท้ที่ว่า ความหวงหรือหวาดแค้นแต่เล็กน้อย ถ้าจะถูกพวกเราในบริษัท
ของเรารายงานหรือแจ้งความนั้น ไม่เคยผ่านเข้ามาในความคิดของเราเลย
ครั้นเมื่อมีผู้มาตั้งคำถามเช่น เพราะการถูกรายงานและแจ้งความนั้นมาก
ในประเทศที่ถูกยึดครองอื่น ๆ เราจึงดีใจนักที่ตอบได้อย่างภาคภูมิใจว่า
"ไม่ต้องกลัว" คนของเราได้พักอยู่ในฐานะอันแร้นแค้นแทบจะถึงกับขาด
อยากก็ว่าได้ และสิ่งที่เขาอด เขาขาดนั้น เขาจะหามาได้อย่างพุ่มพวย
ถ้าเขาให้ความร่วมมือแก่ฝ่ายญี่ปุ่น แต่เขาก็ทนทานต่อเครื่องดื้อใจ นอก
จากนั้นยังมีหลายคนในพวกเราที่รู้สึกได้ว่า ฐานะของเขาจะรุ่งเรืองจนกว่า

short of one thing, i.e. cash. Salaries had been kept low for the simple reason that we had no money to pay higher salaries with, but in spite of this, the Spirit of Service amongst our men has never been better; with our contact abroad re-established and thanks to the hidden transformer mentioned above it was soon possible to get started cement manufacturing and thereby once again get a steady income.

The re-established contact with abroad raised, however, quite another and unexpected question, whenever we bragged, back in our home country, about all the tricks which we had played the Japanese: "But how could you be so silly as to risk that? Were there no informers in Thailand?" Admittedly the very thought of informers amongst our own men had never occurred to us, and now, when it was raised, because this very problem had had to be faced so often abroad in other occupied countries, we were happy to be able to say: No! Our men may have been almost starving, and they were short of everything which could be had by working for the Japanese, but they all resisted this temptation, and there were many of them who

เก่ามากและโดยเร็วด้วย ถ้าแม้ว่าเขาจะเพียงแต่ไปเป็นพยานให้การ
ปรักปรำผู้บังคับบัญชาของเขาเท่านั้น ขอให้บทความซึ่งเราเขียนขึ้นเพื่อ
บรรยายกิจการของบริษัทปูนซีเมนต์ไทย จำกัด ในระหว่างสงครามโดย
ย่อหน้า จึงเป็นเสมือนบทสดุด์ชาวไทยผู้บริหารงานของประเทศในระหว่าง
สงครามโดยทั่วไป และเป็นบรรณาการพิเศษโดยเฉพาะแก่คนไทยทั้งที่
เป็นเจ้าของบริษัทและทั้งที่เป็นคนงาน การปฏิบัติตนของเขาเป็น
การปฏิบัติอันดีทีเดียว และความจำเริญสุขของชาวเดนมาร์กอันเกิด
จากความห่วงใยอาลัยถึงญาติมิตรในบ้านเกิดเมืองนอนของคนในระหว่าง
สงครามนั้น ก็นับว่าได้รับสมณาทานแทนจนคุ้มค่าเมื่อระลึกถึงว่าเขา
ได้มีโอกาสทำงานรับใช้ประเทศไทยร่วมกับชาวไทยตลอดระยะเวลาแห่ง
สงครามโลกครั้งที่แล้วมา.

---

knew and could easily have improved their lot by submitting
conclusive evidence against their superiors. May this short
narrative of the Company's activities during the war there-
fore conclude with a glowing tribute to the Thais in power
during the war in general, and to our company's Thai
wartime employees in particular; they simply could not
have acted better and all the anxiety caused a foreigner
by being cut away from his family and friends in his home
country during all those years was more than compensated
by the privilege of being allowed to work for Thailand
and with the Thais during World War II.
